

УДК 069:364.4(477)

ІНКЛЮЗІЯ У МУЗЕЇ: ДОСВІД І ПАРТНЕРСТВА 2024–2025 РР. (НА
ПРИКЛАДІ ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКОГО ОБЛАСНОГО КРАЄЗНАВЧОГО
МУЗЕЮ)

В. Пархомчук

Центральноукраїнський обласний

краєзнавчий музей, м. Кропивницький

У сучасних умовах трансформації культурної сфери України питання забезпечення рівного доступу до культурних цінностей для різних категорій населення набуває особливої актуальності. Музей поступово трансформується із простору збереження артефактів у середовище соціальної інтеграції, освіти та комунікації. Зміна соціальної ролі музею зумовлює впровадження інтерактивних, інклюзивних і партисипативних форм роботи, що формують нову модель музейної комунікації [2]. В умовах воєнного стану, зростання кількості ветеранів, людей з інвалідністю та внутрішньо переміщених осіб інклюзія набуває не лише культурного, а й виразного соціального виміру. У фахових дослідженнях інклюзивність розглядається як стратегічний напрям розвитку музейної інституції, що передбачає поєднання безбар'єрної архітектури, адаптованого контенту та доступних форм взаємодії з аудиторією. Музейна інклюзія при цьому трактується як процес постійного пошуку ефективних методик і практик, спрямованих на подолання соціальної ексклюзії [1]. Відтак інклюзія постає не як окремий проєктний елемент, а як системна модель модернізації музейного середовища.

Метою цієї статті є аналіз практичного досвіду впровадження інклюзивних рішень у Центральноукраїнському обласному краєзнавчому музеї протягом 2024–2025 років та визначення ефективних моделей партнерства й інноваційних підходів до формування безбар'єрного музейного простору. Для досягнення

поставленої мети проаналізовано нормативно-правові основи впровадження інклюзії, охарактеризовано результати реалізованих проєктів і визначено роль партнерської взаємодії у забезпеченні сталості змін.

Інклюзивні практики у музейній сфері України ґрунтуються на Конституції України, Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні», Національну стратегію у сфері прав людей з інвалідністю на 2021–2030 роки, а також державні будівельні норми щодо забезпечення доступності. Закон України «Про музеї та музейну справу» також передбачає врахування потреб осіб з інвалідністю під час проєктування та експлуатації музейних приміщень. Водночас відсутність деталізованих галузевих стандартів зумовлює необхідність формування власних практичних моделей на рівні окремих установ.

Джерелом створення безбар'єрних просторів у музеях традиційно є кошти державного та місцевих бюджетів. Водночас в умовах обмеженого фінансування зростає роль позабюджетних ресурсів – грантових програм і партнерських ініціатив, що забезпечують впровадження інноваційних інклюзивних рішень у музейних інституціях.

У 2024 році Центральноукраїнський обласний краєзнавчий музей реалізував грантовий проєкт «Музей для всіх» за підтримки Українського культурного фонду. Метою проєкту стало створення інклюзивного середовища в експозиції «Природа», що забезпечує можливість самостійної взаємодії з експонатами для різних категорій відвідувачів. У межах проєкту встановлено безконтактний сенсорний мультимедійний стіл з адаптованим контентом, мультимедійну 3D-книгу з інклюзивним дизайном, інформаційні таблички шрифтом Брайля, впроваджено аудіогіди та розроблено інтерактивно-освітні програми природничого спрямування. Поєднання цифрових технологій із адаптованими методичними матеріалами сприяло розширенню аудиторії музею та підвищенню рівня самостійності відвідувачів під час ознайомлення з

експозицією, що відповідає сучасним підходам до забезпечення доступності музейного середовища.

Важливим результатом реалізації проєкту стало формування системної партнерської взаємодії із КЗ «Кропивницький міський Центр комплексної реабілітації для дітей з інвалідністю» та виробничою первинною організацією УТОС ПОГ «Кропивницький УВП УТОС». Із зазначеними установами укладено угоди про співпрацю, що забезпечило можливість апробації інклюзивних рішень у реальних умовах та адаптації контенту відповідно до потреб цільових груп.

У 2025 році інклюзивний напрям роботи музею отримав продовження в межах проєкту «Музей і громада: простір єднання», реалізованого ГО «Центральноукраїнська обласна спілка музейних працівників» у партнерстві з Центральноукраїнським обласним краєзнавчим музеєм за підтримки ІСАР «Єднання» та фінансування Європейського Союзу. У межах ініціативи впроваджено інтерактивне дзеркало доповненої реальності з безконтактною взаємодією та встановлено персональний крісельний електропідйомник для забезпечення доступу до експозиції, розташованої у цокольному приміщенні. Таким чином інклюзія інтегрується у стратегічний розвиток установи та розглядається як довгостроковий напрям модернізації інфраструктури та комунікаційної політики. Технічні рішення доповнюються методичною підтримкою музейників області, що свідчить про поширення інклюзивної моделі на регіональному рівні.

Вагомим чинником розвитку інклюзивної інфраструктури музею є інтеграція у державні програми безбар'єрності. Зокрема, в межах загальнонаціональної ініціативи «Рух без бар'єрів», започаткованої Першою леді України Оленою Зеленською, у місті Кропивницькому реалізується проєкт «Безбар'єрний маршрут». Музей включено до переліку об'єктів, що підлягають адаптації відповідно до сучасних стандартів доступності. Наразі тривають роботи

зі встановлення додаткового підйомника для осіб, які користуються кріслами колісними, а також облаштування санітарно-гігієнічних приміщень відповідно до вимог універсального дизайну. Залучення музею до державної програми свідчить про системну підтримку інклюзивних трансформацій на рівні регіональної культурної політики.

Досвід 2024–2025 років засвідчує поступове формування в музеї інклюзивного середовища, що охоплює інфраструктурні зміни, цифрові рішення та адаптовані освітні формати роботи. Реалізація цих процесів стала можливою завдяки поєднанню бюджетного фінансування, грантової підтримки та участі в державних програмах безбар'єрності. Важливу роль відіграла партнерська взаємодія з профільними установами й громадськими організаціями, що забезпечила апробацію рішень та їх адаптацію до потреб різних категорій відвідувачів. У результаті інклюзія розглядається не як окремий проєкт, а як складова довгострокової стратегії розвитку музею.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Kliuchko Yu.M. Suchasni sotsiokulturni praktyky inkliuzii v diialnosti muzeiv. *Pytannia kulturolohii*. 2022. Vyp. 39. S. 141–150. DOI: <https://doi.org/10.31866/2410-1311.39.2022.256913>.

2. Kushnir V. Interaktyvnist, inkliuziia ta partysypatsiia yak mahistralni linii innovatsiinykh praktyk muzeinoi roboty. *Narodoznavchi zoshyty*. 2022. № 1 (163). S. 17–30.

3. Konstytutsiia Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 28 chervnia 1996 r. № 254k/96-VR. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 03.03.2026).

4. Pro osnovy sotsialnoi zakhyshchenosti osib z invalidnistiu v Ukraini: Zakon Ukrainy vid 21 bereznia 1991 r. № 875-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12> (дата звернення: 03.03.2026).

5. Pro muzei ta muzeinu spravu: Zakon Ukrainy vid 29 chervnia 1995 r. № 249/95-VR. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/249/95-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 03.03.2026).

6. Natsionalna stratehiia u sferi prav liudei z invalidnistiu na period do 2030 roku: zatv. Ukazom Prezidenta Ukrainy vid 3 hrudnia 2020 r. № 533/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/533/2020> (дата звернення: 03.03.2026).

7. Tsentralnoukrainskyi oblasnyi kraieznavchyi muzei. Ofitsiinyi vebсайт. URL: <https://kokm.kr.ua> (дата звернення: 03.03.2026).

8. Bez barrieriv: initsiatyva Pershoi ledi Ukrainy Oleny Zelenskoï. Ofitsiinyi vebсайт. URL: <https://bbu.org.ua> (дата звернення: 03.03.2026).